

# Socialtjänstens handläggning av akut hemlösa barnfamiljer

-

En fråga om barnperspektiv och  
handlingsutrymme.

Kandidatuppsats  
VT14

---

Isabella Frankiewicz

Socialhögskolan  
**Lunds Universitet**

Handledare: Malin Arvidson  
Examinator: Anna Angelin



## **Abstract**

Author: Isabella Frankiewicz

Title: Dealing with Homeless Families – a matter of child perspective and discretion.

Supervisor: Malin Arvidson

Assessor: Anna Angelin

The aim of this study was to examine social workers' discussion about the child perspective in dealing with acute homelessness. Semi-structured interviews were made with help of three social workers in the homelessness sector. The main subject was the workers' ability to use a child perspective when finding homes for families in urgent need, in a society that lacked such resources. The analysis was made with help of Lipsky's theory about "Street-level bureaucracy", using terms of discretion and resources to describe the complexity of using a child perspective in the social work with homeless families. The results showed that the lack of resources diminished the social workers' discretion to fully consider the child perspective. The responsibility to do this was laid on homeless parents.

**Keywords:** Homeless families, acute homelessness, child perspective, discretion, social worker, Sweden

*Ett stort tack till mina intervjupersoner för att ni ställde upp i undersökningen.*

*Jag vill även rikta ett jättetack till Malin Arvidson för hennes stöd och hjälp med skrivandet av denna uppsats.*

## Innehållsförteckning

Abstract	2
1. Inledning	5
1.1 Problemformulering	5
1.2 Syfte och forskningsfrågor	8
2. Teorisk utgångspunkt	9
2.1 Professionalitet och ”gräsrotsbyråkrater”	10
2.1.1 Handlingsutrymme	11
2.1.2 Resurser	13
2.2 Barnperspektivet som utgångspunkt i hemlöshetsarbete	15
2.3 Sammanfattning	16
3. Metod	17
3.1 Kvalitativ metod	17
3.2 Analys	19
3.3 Metodens förtjänster och begränsningar	20
3.4 Urval och avgränsningar	21
3.5 Metodens tillförlitlighet	22
3.6 Etiska överväganden	24
4. Tidigare forskning	26
5. Analys och resultat	30
5.1 ”Trygga och goda förhållanden”	31
5.2 Strukturellt eller socialt	34
5.3 Resursbristen och handlingsutrymmet	37
5.4 Barnperspektivet och föräldraansvaret	40
5.5 Barnperspektivet och barnkonventionen i akuta ärenden	42
6. Avslutande diskussion	45
Referenser	50
Bilaga 1	52

# 1. Inledning

## 1.1 Problemformulering

Lagen säger att socialnämnden ska verka för att barn och unga ”växer upp under trygga och goda förhållanden” (lag (2007:1315)) och främja den enskildes rätt till bostad, arbete och utbildning (lag (2001:453)). Samtidigt visar Socialstyrelsens rapport att 36 procent av alla inrapporterade hemlösa personer i Malmö år 2011 var föräldrar till barn upp till 18 år, varav nästan hälften hade daglig omvårdnad om sina barn (Malmö stad, 2013). En stor andel av dessa föräldrar befann sig i akut hemlöshet eller i kortsiktigt ordnade boenden på egen hand och en större andel av föräldrarna hade fått så kallade ”långsiktigt ordnade bostäder” via socialtjänsten (ibid.). Rapporten tar dock inte upp huruvida dessa bostäder uppfyllde kraven för barns utveckling.

FN har satt upp principer för barns rättigheter i barnkonventionen, vilken är ämnad att appliceras på global nivå (Regeringskansliet, 2006). Denna säger att barn har rätt till en levnadsstandard som möjliggör ”fysisk, psykisk, andlig, moralisk och social utveckling”. För att möjliggöra denna utveckling ligger det på föräldrarnas ansvar att tillgodose de behov som finns. I det fall att föräldrarna inte klarar detta skall staten bistå med de resurser som saknas (ibid.). Särskilt beaktande tags i fråga om ”mat, kläder och bostäder” då stödprogram skall utarbetas.

I konventionen står även att staten skall vidta åtgärder i de fall då barn utsätts för vanvård eller försumlig behandling i föräldrarnas vård (art. 19, 2006).

Barnkonventionen markerar alltså föräldraansvaret. Om det är någon som behöver hjälp att tillgodose behov inom en familj är det inte barnen, utan föräldrarna. I fall av vanvård eller försummelse av barn skall lämpliga åtgärder i sin tur vidtas av staten. Men vad händer då de resurser som behövs för att en förälder ska kunna tillfredsställa sitt barns behov enligt barnkonventionen inte finns?

I föräldrabalken markeras föräldraansvaret i sjätte kapitlet, andra stycket i andra paragrafen och man kan läsa följande (lag 1994:1433):

”Den som har vårdnaden om ett barn har ett ansvar för barnets personliga förhållanden och skall se till att barnets behov (...) blir tillgodosedda. Barnets vårdnadshavare svarar även för att barnet får den tillsyn som behövs med hänsyn till dess ålder, utveckling och övriga omständigheter samt skall bevaka att barnet får tillfredsställande försörjning och utbildning.”

*(Lag (1994:1433))*

Vidare kan man i socialtjänstlagen finna socialnämndens skyldighet att *främja* den enskildes rätt till bostad (lag (2001:453)) samt att *verka för* att barn och unga ”växer upp under trygga och goda förhållanden” (lag (2007:1315)).

Socialtjänstlagen säger också att socialnämnden ska sörja för att barn, som riskerar en ogynnsam utveckling, får det stöd och skydd som de behöver och om så krävs, vård och fostran utanför det egna hemmet (ibid.).

I en akut hemlöshetsituation kan socialsekreterare tvingas att prioritera mellan olika behov för att snabbt kunna ordna boende. I denna uppsats ämnar jag undersöka hur hanteringen av hemlösa barnfamiljer går till i praktiken. Vem tillskrivs ansvaret för att tillgodose de olika dimensionerna av behov som uppstår när en barnfamilj blir hemlös? Hur förhåller sig detta till de rättigheter och möjligheter som finns?

I staden Malmö är socialtjänstens arbetsuppgifter fördelade på enheter som specialiserar sig på specifika former av problematik. De som vill ha hjälp att få boende ska vända sig till boendeenheten oavsett om det gäller en ensamstående person eller en familj med barn. Socialtjänsten ska sedan arbeta utifrån ett barnperspektiv vid den akuta boendeutredningen och prioritera ärendena därefter. Vid frågor som inte berör boende hänvisas medborgarna till andra enheter – en av dem är Barn och familj-enheten där insatser riktar sig mer till barnet eller föräldraförmågan. Denna enhet kopplas också in i de andra enheternas arbete vid

misstanke om att barn far illa. I så fall kallas familjerna in för utredning.

Trots att barnperspektivet är viktigt att använda vid boendeutredningar är det inte klart hur det ska tillämpas. Begreppet ”barnperspektiv” har stor retorisk kapacitet och används flitigt inom forskningsvärlden vilket enligt Halldén bör problematiseras i förhållande till det valda sammanhanget (2003).

Barnkonventionen kan ge oss en god bild av barnperspektivets principer. Härtill är det värt att nämna att konventionen i sin inledning benämns som en ”mjuk” lag vilket innebär att kränkning av densamma inte resulterar i någon internationellt rättslig påföljd (Regeringskansliet, 2006). Konventionen är att anses som moralskapande för hur barn ska behandlas i världen (ibid.).

I relation till socialtjänstlagens tolkningsbarhet är det intressant att undersöka hur barnperspektivet appliceras på det sociala arbetet i förhållande till samhällets resurser och familjers specifika behov. Vad betyder det att arbeta utifrån ett barnperspektiv när en akut hemlöshetssituation ska lösas?

När en hemlöshetssituation uppstår för en barnfamilj har flera olika aktörer talan gällande barnets behov. Dels har vi barnkonventionen som ställer riktlinjer för hur barn ska hanteras i svåra situationer – vilken dock är en ”mjuk” lag som kan inskränkas utan påföljd. Vi har boendeenheten där praktikern utför sitt arbete med hemlöshetssituationer utifrån givna ramar och regelverk och där ett barnperspektiv ska anläggas. Vi har socialtjänstlagen, vars tolkningsbarhet lämnar frågor som i givna situationer endast en praktiker kan svara på. Om det finns misstanke om att barn far illa har vi också enheten för Barn och familj som i större grad arbetar med barn i fokus. Den ansvarsfriskrivning som kan skymtas i diskussionen är värd att undersökas närmare.

Baserat på ovanstående resonemang går det att finna en konflikt mellan lagen och barnkonventionen. Tolkningen av vad barn har för behov och hur de ska uppfyllas verkar vara obestämd. Lagen säger inte vilka specifika behov som ska tillfredsställas hos barn och vad föräldraansvaret egentligen innebär och samtidigt

ges staten rättighet att avgöra föräldrars lämplighet att ta hand om sina barn. Staten åläggs ansvaret att införliva åtminstone den del av barnkonventionen som handlar om föräldraansvaret (Regeringskansliet, 2006). När föräldrarnas egna ansvar för sina barn markeras så tydligt hamnar också barnkonventionens resterande kriterier om barns förhållanden på föräldern och dennes förmåga. Ansvaret att ordna fram resurser ligger därmed på föräldern men bristen på resurser i form av bostäder är ständigt närvarande.

Av mina intervjupersoner har två typer av behov kunnat identifieras i en hemlöshetssituation: det akuta behovet av ett tak över huvudet och det mer långsiktiga; en stadigvarande punkt för barnen att växa upp på och skapa en framtid. Jag intresserar mig för akuta ärenden och de eventuella ”provisoriska lösningar” som kan komma av att barn finns med i bilden i en stad med brist på bostäder. Därmed väcks frågor om socialsekreterares handlingsutrymme samt barnperspektivets roll i dessa ärenden. Hur tar sig ovan nämnda konflikter uttryck i situationer där resursbristen manar till prioritering av olika behov?

## **1.2 Syfte och forskningsfrågor**

I denna uppsats ämnar jag undersöka socialsekreterares resonemang inför att införliva ett barnperspektiv i den akuta handläggningen av hemlösa barnfamiljer.

Följande specifika forskningsfrågor kommer att användas:

- Hur definieras begreppet ”trygga och goda förhållanden” i socialsekreterarens arbete med hemlösa barnfamiljer?
- Hur beskrivs det ansvar som föräldrar respektive socialtjänst har i förhållande till hemlöshet för barn?
- Vilka behov identifieras av socialsekreterarna i deras arbete med hemlösa barnfamiljer?

För att få svar på dessa frågor har jag valt att intervjua personer från boendeenheten på socialtjänstens individ- och familjeomsorg i Malmö. Frågorna



bör förstås mot bakgrund av att det råder bostadsbrist i staden.

## **2. Teorisk utgångspunkt**

När barnperspektivet betraktas i myndighetsarbete med hemlöshet måste det sättas i förhållande till de omständigheter som råder. Begreppet ”handlingsutrymme” behandlas ofta i det sociala arbetets kontext och i fall då det är resursbrist kan detta utrymme begränsas för den som utför arbetet. Resursbristen kan i sin tur visa sig i olika skepnader och i denna uppsats är bostadssituationen i Malmö i fokus.

Jag har valt att granska socialtjänstens hemlöshetsarbete utifrån begreppen ”handlingsutrymme” och ”barnperspektiv”. För att få en förståelse för dessa perspektiv har jag använt mig av Lipsky's teori om gräsrotsbyråkrater (”Street-level Bureaucracy”, Lipsky, 1980). Lipsky resonerar om organisationens inverkan på praktiken och utgår från ledarskapets roll för handlingsutrymmet, men väger även in resurser som en faktor. Detta kan med fördel kopplas till min studie om hemlöshetsarbetet, då bostadssituationen i Malmö präglas av undermåliga resurser.

I detta kapitel förklaras handlingsutrymmet som teoretiskt begrepp utifrån resonemang om professionalitet. Lipsky's teori om ”gräsrotsbyråkrater” beskrivs i förhållande till den studie som jag genomfört inom ramarna för denna uppsats. I samband med Lipsky's resonemang behandlas även begreppet ”resurser” där bristen på sådana kan prägla såväl det sociala arbetet som samhället i stort. Längre ner beskrivs barnperspektivet som den utgångspunkt vi har när vi i uppsatsen talar om socialtjänstens arbete med hemlösa barnfamiljer. Kapitlet sammanfattas i slutet för att utgöra en grund för min analys.

## 2.1 Professionalitet och ”gräsrotsbyråkrater”

För att förstå handlingsutrymmets innebörd kan professionalitetens relevans för arbetsutförandet vara intressant. Evans beskriver den professionella friheten (”professional freedom”, 2010, s. 51) med utgångspunkt i den professionelles kunskap för att kunna driva och styra sitt eget arbete. Här gör han distinktionen till ”icke-professionella” för vilka ett desto tydligare ledarskap kan vara av vikt för ett gott arbetsutförande. Evans refererar också till Evetts (2002) som förtydligar betydelsen av begreppet ”professionalitet” som en autonomi att göra professionella bedömningar och ta professionella beslut inom sitt arbetsområde, samt som en immunitet mot regelverk eller bekräftelse från andra (Evans, 2010, s. 52).

I analysen av professionalitet och dess handlingsutrymme använder sig Evans av Lipsky's resonemang om ”gräsrotsbyråkrater” (”Street-level bureaucrats”, Lipsky, 1980, Evans, 2010). Med dessa menas offentliga tjänstemän som i sina yrken har ett betydande handlingsutrymme i den direkta kontakten med brukare av samhällets tjänster (Lipsky, 1980). Gräsrotsbyråkrater levererar enligt Lipsky statens handling genom sina yrken, bland annat för att verkställa sociala bistånd till medborgare eller för att kategorisera sociala problem exempelvis i termer av ”kriminalitet” eller ”psykisk sjukdom”. Mer konkret refereras begreppet till professioner som poliser, domare, sjukvårdspersonal, socialarbetare och lärare: dessa tjänstemän har i sina jobb frihet att ta beslut som kan påverka människors liv eller tillvaro för stunden, utifrån regeringens direktiv (ibid.).

Lipsky argumenterar för att gräsrotsbyråkraterna får större inflytande över folket ju fattigare det är (1980). Den som inte har råd att handla tjänster från privat sektor kan endast få dem genom att ansöka om dem hos staten och det är upp till gräsrotsbyråkraterna att avgöra huruvida dessa ansökningar ska bifallas eller inte. I situationer där dessa tjänster är livsviktiga för dem som ansöker har gräsrotsbyråkraterna en betydande makt.

Lipsky's teori kan speciellt appliceras på de socialsekreterare som är i fokus för min studie. De inkommande ärendena handlar om klienter som inte har råd att köpa lägenhet eller boende, eller som av andra anledningar har svårt att få tillgång till bostadsmarknaden. Detta gör att de blir tvungna att söka hjälp hos socialtjänsten. Den akuta boendeutredningen som görs av socialsekreterarna i mottagningen på boendeenheten utgör ett underlag för huruvida sökande ska få hjälp eller inte, vilket ger socialsekreterarna ett stort inflytande över de sökandes tillvaro.

Teorin om ”gräsrotsbyråkrati” fick ett gott mottagande då den presenterades på 80-talet och på senare år har resonemangen blivit särskilt uppmärksammade i relation till socialt arbete (Evans, 2010). Än idag är de relevanta i diskurser om praktikers handlingsutrymme (ibid.).

### **2.1.1 Handlingsutrymme**

Begreppet ”handlingsutrymme” används i denna uppsats som ett perspektiv på hur behov kan upplevas från en socialsekreterares sida när denne handskas med hemlösa barnfamiljer. I litteraturen beskrivs begreppet som en begränsad frihet inom ett ramverk (Evans, 2010). Detta särskiljs från principen om autonomi, som innebär fullständig handlingsfrihet.

I resonemangen om gräsrotsbyråkrater under organisationers direktiv har Lipsky identifierat olika faktorer som kan öka eller minska handlingsutrymmet för dessa tjänstemän (1980). Då de verkställer statens handlingar genom att tillförse medborgare med dess välfärd, är det inte överraskande att arbetet kan ”tyglas” av regler, riktlinjer och övervakning eller tillsyn. Inom respektive yrkesgrupp finns dessutom normer att följa vilket kan ha en ytterligare inverkan på handlingsutrymmet (ibid.).

Professionella gräsrotsbyråkrater förväntas att genomföra omdömen inom sitt fält. Inom ramen för dessa förväntningar nämner Lipsky de välfärdstjänstemän

som utövar sitt handlingsutrymme genom att bestämma klienternas tillgång till förmåner, forfarande omgivna av regler och relativt nära granskning (1980). Inom en viss ram är dessa tjänstemän fria att dela ut resurser till behövande. I förhållande till detta kan socialsekreterarna i min studie beskrivas: samtidigt som samtliga har ett ganska brett handlingsutrymme i arbetet med bostadslösa, definieras handlingarna av den enhet som socialsekreterarna arbetar inom. Arbetsuppgiften att ta emot ärenden, förse behövande med akuta bostäder och genomföra akuta boendetredningar håller sig ständigt inom ramen för den akuta hemlösheten. Efter att akuta boendetredningar gjorts överlämnas sedan ärendena till ordinarie boendehandläggare varefter dessa socialsekreterares mottagande av inkommande akuta hemlöshetsärenden fortsätter.

Lipsky förklarar att alltför strama regler kan vara ett hinder för övervakningen av socialt arbete eftersom de kan bli motsägelsefulla eller så omfattande att de bara kan upprätthållas ”selektivt” (Lipsky, 1980, s. 14). Detta uppfattar jag som att många av dessa uppsatta regler måste kopplas till sina respektive sammanhang för att kunna följas. Lipsky preciserar detta med att regler ofta är mycket konkreta i förhållande till givna situationer och att de även kan komma att ändras (ibid.). Då ärenden i många fall är komplexa kan det finnas skäl för gräsrotsbyråkrater att återgå till basala förordningar såsom lagar. Dessa kan i sin tur, i exempel som de som tags upp i denna uppsats, ge utrymme för tolkning vilket istället ger gräsrotsbyråkraten ett *ökat* handlingsutrymme. Enligt min förståelse kan här också tillgången till resurser bli en relevant utgångspunkt för de basala förordningar som Lipsky nämner (ibid.).

Av den anledningen har jag i min studie inte tagit med arbetsbeskrivningar, policys eller eventuella riktlinjer som förvaltningarna kan ha tagit fram. I slutändan bygger nämligen dessa på lagens grundläggande principer. Samtidigt kan den skilda tillgången till resurser innebära att olika regler eller bistånd tillsätts inom olika förvaltningar och kommuner. I Malmö ser tillgången på bostäder ut på ett visst sätt vilket gör att socialsekreterarnas egna resonemang om hemlöshetssituationer och berörda barnfamiljer kan ge en god bild av hur arbetet

ser ut inom den valda kommunen.

Lipsky beskriver begreppet ”handlingsutrymme” som relativt – ju högre grad av handlingsutrymme som en praktiker har, desto mer framträdande blir möjligheten att analysera det arbetsmässiga beteendet (Lipsky, 1980, s. 15). Detta kan kopplas till Svensson (et al, 2008) som understryker att möjligheten att välja hur man ska agera, utöver vad som är bestämt i organisationens riktlinjer, kan begränsas av socialarbetarens förmåga att bedöma rationalitet i handlingar. Detta innebär att praktikern sätter gränser inom sin egen profession, utifrån sina värderingar och sin personlighet. Även media och samhällliga intressen kan vara av vikt för hur handlingsutrymmet ter sig genom påtryckningar utifrån (ibid.).

Det sociala arbetet påverkas av samhällsekonomiska, resursmässiga, orsaker utifrån (Svensson et al, 2008). När hemlöshet blir ett problem som grundar sig i bostadsbrist och strukturella orsaker får begreppet ”handlingsutrymme” ett ännu intressantare perspektiv. Detta innebär att det i ”strukturella fall” kanske inte hade funnits hemlöshet om det hade funnits tillräckligt många bostäder i staden (begreppet ”strukturella fall” beskrivs i kapitlet ”Analys och resultat”). En sådan frågeställning ämnar jag undersöka i nästa avsnitt om resurser.

### **2.1.2 Resurser**

För att förstå problemet med resurser i hemlöshetsarbete kan det vara bra att granska förhållandet mellan tillgång och efterfrågan. Detta behandlas av Lipsky som påpekar att transaktionen mellan efterfrågan och tillgång inte enbart handlar om att det finns någon som efterfrågar en resurs – men också att någon uppmuntrar denna efterfrågan genom att leverera resursen (Lipsky, 1980). Lipsky menar att det är meningslöst att försöka definiera efterfrågan om inte denna definition ackompanjeras av mätning av det positiva mottagandet av densamma (ibid.)

Med detta som bakgrund kan konstateras att efterfrågan på resurser tenderar att

öka för att möta tillgången på dem (Lipsky, 1980). Ju mer som tillgängliggörs, desto mer kommer att konsumeras av efterfrågan. Detta innebär också att mer resurser, i form av tjänster, kommer att krävas för att underhålla tillgången (ibid.). Lipsky exemplifierar detta med utbyggnaden av en körbana som gjordes i USA på grund av trafikstopp under rusningstider. Efter att tiden det tog att ta sig till New York från Long Island blev kortare tack vare utbyggnaden, manades fler bilister till att använda vägarna vilket orsakade nya trafikstopp (ibid., s. 33). Naturligtvis kommer detta även innebära att tjänster behöver tillsättas för att underhålla vägarna (min egen kommentar).

Detta kan också hjälpa oss att förstå den bostadsbrist som socialsekreterarna i Malmö möter i arbetet mot hemlöshet. I det fall att fler lägenheter kommer att byggas, blir den ökade tillgången på resurser en effekt av en hög efterfrågan. Detta kanske kan innebära att bostadskön till en början blir kortare; den kan å andra sidan mana fler att söka sig till staden vilket återigen förlänger bostadskön och en ny bostadsbrist uppenbarar sig.

Lipsky föreslår dock att denna form av analys av förhållandet mellan tillgång och efterfrågan inte ska mottas med förtvivlan (1980). Det är tack vare de utökade banorna som fler bilister kunde ta sig till New York från Long Island i ovanstående exempel. På samma sätt kan fler bostäder också innebära fler möjligheter att bistå behövande med hem i Malmö. Lipsky's uppskattning av ett förbättrat förhållande mellan tillgång och efterfrågan föreslår samtidigt inte någon förbättring av kvaliteten på det sociala arbetet (ibid.). Som nämndes tidigare innebär en ökad tillgång till resurser också ett ökat behov av tjänster för att kunna förmedla och underhålla dessa. Detta kanske inte kan garanteras om det samtidigt ska ske åtstramningar av finansiella resurser vilket så ofta görs. Här nämner Lipsky att dynamiken i förhållandet mellan tillgång och efterfrågan kan ge oss en förståelse för varför den sociala servicen ständigt tycks vara underbemannad (ibid.).

## 2.2 Barnperspektivet som utgångspunkt i hemlöshetsarbete

Halldén skiljer på barnperspektiv och barns perspektiv på samma sätt som hon skiljer på barnkultur och barns kultur – perspektivet kan skilja sig avsevärt mellan barnets och den som för barnets talan, en distinktion som är av stor betydelse vid diskussionen om vad ett barn behöver eller har rätt till (2003). För att precisera vad som menas här, kan man utgå från Halldéns förklaring av de två begreppen:

”Barnperspektiv skrivet som ett ord sätter fokus på ett perspektiv som syftar till att tillvarata barns villkor och verka för barns bästa eller för att studera en kultur skapad för barn. Sett som två ord blir det i stället att anlägga ett perspektiv eller fånga en kultur som är barnets. Barnperspektiv innebär då att uppmärksamma hur konsekvenserna ser ut för olika politiska beslut eller vilka erfarenheter som ryms i de olika positioner som barn tillåts inta i ett bestämt samhälle. För detta behövs inte med nödvändighet information från barn själva (...) Barns perspektiv innebär emellertid att barnen själv har lämnat sitt bidrag.”

*Ur Halldén, i Pedagogisk Forskning i Sverige, 2003, årg 8, Nr. 1&2, s. 15*

Ur ovanstående citat kan sammanfattas att det är viktigt att vara medveten om vilket perspektiv som används när man talar om sammanhang där barn är i fokus.

Åtskillnaden som görs mellan barnperspektiv och barns perspektiv är nyttigt att ha med sig i helhetssynen. Samtidigt betonar Swick (2010) det senare begreppet som en viktig del i brukarperspektivet i arbetet med hemlösa barnfamiljer och menar att för att vi ska kunna öka dessa familjers egenmakt måste vi få insikt i deras upplevelser. Det är barnen som upplever det trauma som det kan innebära när man är avhyst från sitt hem eller när man är på flykt från en våldsam förälder. Swick menar att dessa barns perspektiv borde vara grundläggande för vår

förståelse av hur man kan ge bästa stöd i hemlöshetssituationen (ibid.). I somliga fall ställs detta i förhållande till resursfrågor vilket inte minst gör sig synligt i denna uppsats.

När barnperspektivet tas upp som begrepp i min uppsats har jag vid flera tillfällen knutit detta till konventionen om barnets rättigheter. Centrala är de fyra huvudartiklar i konventionen som rör barnets bästa, barnets överlevnad och utveckling, barnets rätt till sina åsikter och alla barns lika värde (Regeringskansliet, 2006). Konventionens första artikel markerar att med barn avses varje människa som ej blivit myndig enligt lag (ibid.).

Ur grundtanken om barnkonventionen, som är en stadgad del i den svenska politiken med riktlinjer om allt arbete som berör barn, föds resonemang om olika tolkningar som kan göras av stadgade artiklar. Enligt konventionen skall barnets bästa komma först i alla åtgärder som rör barn. Barns åsikter skall tas i beaktande med hänsyn till barnets ålder och mognad. Samtidigt skall barnets rätt till utveckling, vilket kan innefatta såväl social stimulans som lek, inte heller inskränkas (Regeringskansliet, 2006).

Halldén understryker att det inte går att förstå barns situation endast genom att lyssna på deras egna uttalanden, utan att studera de strukturer som råder i barnets omgivning (2003). Detta för mina tankar direkt till uppkomsten av idén bakom barnkonventionen och barns rättigheter, som kom redan efter första världskriget då barn ansågs vara ”politikens offer” (Regeringskansliet, 2006). Samtidigt som begreppet ”barn” måste förstås utifrån sin sociala och kulturella innebörd, är barnkonventionen riktlinjer som anpassas till de förhållanden som råder i respektive stat, men som har sin utgångspunkt i mänskliga rättigheter (ibid.).

### **2.3 Sammanfattning**

Statens handlingar gentemot medborgarna verkställs av socialsekreterarna i denna uppsats. Detta förfarande placerar dem i en position mellan de behövande och de



makthavande. Socialsekreterarna har ett ansvar gentemot den som tillhandahåller välfärdsresurserna att delegera dem varsamt – samtidigt som deras val av handling (eller brist därav) också kan ha en stor inverkan på medborgarens tillvaro.

I ärendena skall även tas i beaktande ett barnperspektiv då särskilda resonemang bör föras. Graden av barnperspektiv kan dock skilja sig i olika handläggningar och beskrivs bäst i distinktionen mellan barnperspektiv och barns perspektiv. Illustrerat i en gradvis skala skulle denna distinktion kunna ge oss en bild av hur socialsekreterarnas handlingsutrymme ser ut för att tillförsäkra barn de olika resurser som kan behövas eller önskas. Detta kan inte göras utan att undersöka vilka strukturer som finns i barnets omgivning.

Möjligheten att verkställa statens handlingar måste också förstås i förhållande till de resurser som finns i samhället och till faktum att socialsekreterarnas arbetsområde är begränsat. Deras handlingsutrymme må vara brett, men begränsas även ständigt av bristen på bostäder. Dessutom utförs deras arbete så länge ärendena är akuta och andra yrkespersoner tar över arbetet när de akuta boendeutredningarna gjorts.

Ur ett makroperspektiv kan resursbristen betraktas som ett förhållande mellan tillgång och efterfrågan. Det verkar som att en ökad tillgång till bostäder inte nödvändigtvis behöver vara ett svar på problemet med hemlöshet, men att det däremot kan vara nyttigt att granska kvaliteten på social service utifrån denna relation.

### **3. Metod**

#### **3.1 Kvalitativ metod**

Den kvalitativa forskningen fokuserar på forskningsdeltagares uppfattningar och

vad de tycker är viktigt att prata om (Bryman, 2008). Bryman syftar till den tolkningsinriktade karaktären som präglar den kvalitativa forskningen. Förståelsen av en social verklighet, som den intervjuade har skapat med sin berättelse eller utsaga, är ett av flera exempel på sådant som utgör det intressanta i denna typ av forskning (ibid.).

I min undersökning har socialsekreterare intervjuats om deras arbete med hemlösa barnfamiljer. Jag är intresserad av huruvida de upplever att de får utrymme att använda sig av barnperspektiv i sin arbetsutövning. Hur tolkar socialsekreterarna begreppen ”trygga och goda förhållanden” för barn? Hur bred är tolkningsmöjligheten för dessa ord? För att kunna få svar på sådana frågor har jag med hjälp av semistrukturerade intervjuer försökt ta reda på hur behov hos barn i hemlösa familjer upplevs och definieras, vilket ansvar som kopplas till dessa samt hur detta går till. Exempelvis kan detta göras genom att undersöka hur specifika problem löses av socialsekreterarna, hur resonemangen kan se ut kring möjligheter och svårigheter i fall som rör barn och mer generellt hur en handlägningsprocess kan gå till. Intervjusituationerna har anpassats något för varje intervjutillfälle för att ge möjlighet att ställa följdfrågor, konkretisera frågor jag ställt eller ställa ytterligare frågor för att precisera vad intervjupersonerna menat. Det är därför jag använt mig av semistrukturerade intervjuer som har ramar satta i förväg men vars detaljer, som frågor och ordningsföljd, kunnat anpassas efter intervjusituationen (Bryman, 2008).

Mina intervjuer följde en intervjuguide där frågor blivit nedskrivna på förhand, men intervjuguiden följdes inte till punkt och pricka. Tack vare den semistrukturerade utformningen kunde jag tillåta både avstickare och nya teman under intervjuerna (Bryman, 2008). Även om jag försökte hålla mig till ordningsföljden, blev det ibland att jag fick utesluta vissa frågor eftersom de redan blivit besvarade i tidigare intervjusvar under samtalen. Jag märkte även att intervjupersonerna kunde uppfatta frågorna olika. Detta skapade för mig en nödvändighet att precisera vad jag menade för att inte minska den *interna reliabiliteten*, ett begrepp som jag återkommer till i avsnittet om metodens

tillförlitlighet (Bryman, 2008).

För att kunna föra en intressant och diskuterande intervju ställs stort ansvar på intervjuaren att lyssna aktivt och ställa de följdfrågor som krävs för att täcka forskningsområdet (Bryman, 2008). Här var diktafonen till stor hjälp och i samråd med samtliga intervjupersoner spelades intervjuerna in. Bryman nämner att det är bra att ha anteckningsblock och penna tillgängligt för att kunna anteckna icke inspelningsbara gester som ansiktsuttryck och dylikt (ibid.). Detta försökte jag i vissa fall att göra, men gav upp det ganska snabbt då jag insåg att det frantog min fokus från vad intervjupersonerna sade. Ahrne & Svensson (2011) skriver även att det alltid kan vara bra att ta med sig dessa traditionella hjälpmedel då någon av mina intervjupersoner inte skulle gå med på att spela in intervjun eller att tekniken slutar att fungera – tack och lov hände inte detta.

Varje intervju tog ungefär 45 minuter och spelades in och transkriberades för att sedan vägas mot forskningsfrågor och mina valda teoretiska begrepp.

### **3.2 Analys**

Min analys av intervjumaterialet har gjorts genom identifiering av konflikter i uttalanden som kan vara av intresse för organisationsteoretiska resonemang. Fokus har legat på barnperspektivet och ansvaret att införliva detta.

De semistrukturerade intervjuer som jag genomfört har behandlat en typisk handläggning av barnfamiljer i hemlöshet samt de möjligheter som socialsekreterarna ges för att skapa så drägliga levnadsförhållanden som möjligt för dessa familjer. För att kunna svara på frågorna har socialsekreterarna behövt resonera utifrån sina positioner när exempelfrågor eller dylikt ställts. Vad som sägs är viktigt för min kunskap, men intressant är även socialarbetarens *sätt att tala* om barnperspektivet och handlingsutrymmet. Det säger mig någonting om socialarbetarens konstruerade verklighet (Bryman, 2008). Exempelvis kan definitionen av begreppet ”trygga och goda förhållanden” i lagen vara bred vid resonemang i arbete med barn. I de sammanhangen är det intressant för mig att ta

reda på en socialarbetares perspektiv. Hur talas det om trygga och goda förhållanden? Vem är det som säger detta? Ur vilken synvinkel sägs det och i vilka kontexter? Vilka resonemang är vanliga och vilka resonemang saknas? Uttrycker man en faktor i relation till någon annan och i hur stor utsträckning?

För att fånga olika aspekter ur en socialsekreterares arbete har jag låtit mig inspireras av *diskursanalysen* (Bryman, 2008). Jag har läst igenom mitt intervjumaterial noggrant för att identifiera resonemang om hur eventuella konflikter mellan barnperspektiv och resursbrist kan lösas, medvetenheten om dessa eventuella konflikter, rättigheter, skyldigheter och ansvar.

Enligt Bryman kännetecknas diskursanalysen av fyra framstående faktorer (2008): fokus på själva samtalet som fenomen, fokus på språket som en konstruktion för att förmedla en grundläggande syn på ett fenomen, fokus på samtalet som en handlingskraft att påverka någon annan, eller fokus på retoriken som används för att övertyga någon om vad som är sanning (ibid.). Intervjumaterialet har speglats i en eller flera av dessa vinklar och i förhållande till socialsekreterarnas positioner i arbetet med hemlösa barnfamiljer samt svårigheter med detta. Det är bland annat när dessa faktorer ställts emot varandra som diskurserna blivit intressanta.

Jag har försökt att identifiera detaljer och väga dem mot de diskursanalytiska punkter som Bryman nämner ovan (2008). Jag har inte förväntat mig att finna vare sig samband eller meningsskiljaktigheter eftersom min fokus legat på eventuella konflikter i tolkningar av begrepp. Dessa likheter och samband, eller brist på dem, har utgjort en intressant grund för mitt forskningsresultat.

### **3.3 Metodens förtjänster och begränsningar**

Bryman skiljer den kvalitativa forskningen från den kvantitativa med att den förra fokuserar på forskningsdeltagarnas uppfattningar och vad de tycker är viktigt att prata om (Bryman, 2008). I min undersökning är det detta perspektiv som jag velat utforska eftersom det kan säga någonting om socialarbetarnas

arbetsbelastning, resursbrister i samhället och dylikt. Jag har också velat lära mig om socialarbetarnas arbetsmetoder och öppna upp för oväntade svar från enskilda socialarbetare, vilket givit mig ett gott underlag i analysen av mitt material. Jag är därmed tacksam för att jag inte ”ristade mina intervjuer i sten” i förhand. I en kvantitativ studie hade forskningen baserats på absoluta fakta vilka inte kan mätas i frågor om tolkningsutrymme eller personliga upplevelser.

En begränsning som utgjort ett hot för validiteten och reliabiliteten i min undersökning är antalet intervjuer som jag samlat in. Mitt sökande efter intervjupersoner har inte fått det gensvar som jag hoppats på. Bryman skriver att man i kvalitativa studier är ute efter intervjupersonernas ståndpunkter (2008). För mig innebär detta att ståndpunkterna varit nog så betydelsefulla för min undersökning, även om de inte är många; det viktiga är att de kan diskuteras samt vägas mot teori.

Jag har valt att spela in mina intervjuer med diktafon. Det har givit mig möjlighet att lyssna igenom samtalen ett flertal gånger och analysera dem både med ljud och i text efter transkribering. Detta har givit mig möjlighet att göra en ordentlig analys.

Vad jag däremot låtit bli att göra, vilket dock är rekommenderat av Bryman, är att anteckna icke-inspelningsbara gester såsom kroppsspråk eller annat (2008). För detta hade det varit bra med en ”antecknare” som närvarade vid intervjuerna (Ahrne och Svensson, 2011) – någon sådan hade jag inte tillgå. Eftersom jag märkte att jag vid antecknande tenderade att tappa fokus på intervjuförloppet valde jag att låta bli detta och koncentrera mig på vad som sades.

### **3.4 Urval och avgränsningar**

Bryman (2008) skriver om målstyrda urval och fördelarna med detta tillvägagångssätt när urvalsgrupp väljs inför den kvalitativa undersökningen. Det målstyrda urvalet är aktivt utvalt av forskaren för att exempelvis besvara en fråga som endast en specifik typ av målgrupp kan svara på (ibid.). Då fokus i min

uppsats ligger på möjligheten att använda barnperspektivet vid placering av barnfamiljer i boenden, har jag för min undersökning valt att intervjua socialsekreterare som arbetar med dessa ärenden. Barnfamiljer som fått hjälp till boende via vänner eller släktingar är inte behandlade i denna uppsats – inte heller de barnfamiljer som av någon anledning råkat hamna ”mellan stolarna” och inte kommit till socialtjänstens kännedom.

Enligt Bryman är en forskares förhoppning en bred variation mellan urvalsgruppens medlemmar i egenskaper eller forskningsresultat. Samtidigt bör det säkerställas att variationerna inte beror på ”yttre” faktorer som felställda frågor, alltför bred målgrupp eller dylikt (Bryman, 2008). Bostadssituationen kan variera mycket mellan olika kommuner. Därför har jag valt att avgränsa min undersökning till Malmö stad där det är bostadsbrist, vilket skapar problem för socialtjänsten att tilldela bostäder till behövande i den utsträckning som efterfrågas (Malmö stad, 2013).

Brymans resonemang om variation inom urvalsgruppen har även väckt frågor kring huruvida jag borde ha avgränsat från vilken stadsdelsförvaltning som jag tillfrågat intervjupersoner. Eftersom hemlösa barnfamiljer tilldelas bostäder i hela staden oberoende av vilken stadsdelsförvaltning de söker hjälp hos har jag kommit fram till att samtliga stadsdelsförvaltningar kunnat ingå i undersökningen. Essensen ligger i *möjligheten* att ta hänsyn till barnperspektivet beroende på omkringliggande omständigheter och omständigheterna bör därmed vara lika hos alla stadsdelsförvaltningar.

De tre intervjupersonerna i min undersökning arbetar i mottagningen på två olika boendeenheter inom Malmös individ- och familjeomsorg. De handlägger alla inkommande ärenden där medborgare ofta är i behov av akut boende, både ensamstående och familjer.

### **3.5 Metodens tillförlitlighet**

Fördelen med att jag genomfört semistrukturerade intervjuer är att jag kunnat

ställa följdfrågor på det som intervjupersonerna sagt. Detta har givit mig möjlighet att ställa frågor som bekräftar att jag förstått det som personen sagt och tillförlitligheten har förhöjts därmed (Bryman, 2008). För att kunna säkerställa trovärdigheten i min forskning har det även funnits möjlighet för intervjupersonerna att läsa igenom den färdiga uppsatsen innan publicering (ibid.).

För att kunna hålla en hög kvalitet på forskningen krävs det att jag kan resonera om validitet och reliabilitet i mitt val av studie. Dessa begrepp är i grunden uppbyggda för kvantitativ metod men i Bryman beskrivs termerna med anpassning av deras innebörd till kvalitativ forskning (2008).

Reliabilitet kan betraktas externt eller internt där den externa reliabiliteten handlar om forskarens sociala roll i undersökningen och att den bör vara sig lik vid samtliga forskningstillfällen i sociala miljöer (ibid.) Utifrån detta tolkar jag det som att jag som intervjuare bör sträva efter att bygga upp liknande roller till mina samtliga intervjupersoner och upprätthålla liknande fasader inför samtliga. Den interna reliabiliteten syftar istället till att de forskare som gemensamt genomför studien tolkar materialet på samma sätt. Eftersom samtliga intervjuer och studier utförs av mig berörs jag inte av denna punkt på det sätt som Bryman beskriver (ibid.). Istället tänker jag på min egen kapacitet som intervjuare. Påverkas intervjuresultatet av att jag genomför intervjuerna med lång tids mellanrum? Skulle faktum att jag under en tidigare intervju kommit på följdfrågor kunna påverka undersökningens resultat till någon större grad? Jag har genomfört semistrukturerade intervjuer som kunnat formuleras olika i de verkliga intervjusituationerna (ibid.). För att säkerställa reliabiliteten har jag i efterhand noggrant granskat materialet och sållat bort och klargjort eventuella missförstånd.

För att kunna ställa frågor efter att intervjuerna ägt rum och för att på detta sätt försäkra mig om att jag förstått vad intervjupersonerna sagt, har jag kommit överens om att göra en kontakt möjlig med samtliga. Detta har jag gjort för att kunna förhöja den interna reliabiliteten (Bryman, 2008). Även möjligheten att läsa igenom uppsatsen innan publicering bidrar till detta (ibid.).

Validitet kan också bedömas externt eller internt (Bryman, 2008). Den interna validiteten syftar till att forskningsresultat ska överensstämja med de begrepp som används för tolkningen. I Bryman beskrivs detta inför teorier som skapas ur observationer och etnografiska studier – för min analys har jag för den interna validiteten strävat efter att välja detaljer i mitt hopsamlade material som är relevanta för de diskurser som jag valt att belysa. Här har det varit viktigt för mig att inte ”feltolka” materialet för att få det att passa in i mina valda sammanhang.

Extern validitet – överförbarhet – beskrivs i Bryman som ett problem för kvalitativa forskare på grund av att deras studier tenderar att utgå från ”begränsade urval” (2008). Min forskning utgår från en begränsad professionsgrupp som arbetar med en mycket specifik problematik. Mitt mål är att uppsatsen ska kunna komma till användning för andra forskare och därför är det viktigt att min undersökning kan appliceras på flera platser eller kontexter (Bryman, 2008). Det som är intressant i min undersökning är huruvida socialsekreterarnas handlingsutrymme är stort nog för att ett barnperspektiv skall kunna användas, vilket även kan vara intressant i annat socialt arbete. ”Barnperspektiv” kan till exempel även tolkas om till begreppet ”brukarperspektiv” som har en bredare målgrupp (samtliga brukare inom en organisation). En annan faktor som jag kommer att undersöka är vad som kan avgöra handlingsutrymmets storlek vilket också kan vara intressant för andra områden.

Då jag endast intervjuar socialsekreterare i Malmö är det denna stad som är i fokus för undersökningen – men min forskning ackompanjeras av informationssökning på internationell nivå vilken bör kunna överföras på flera andra städer med bostadsbrist i landet. Analysen av socialsekreterares uppfattningar och arbetssätt kan också vara användbart i studier av annat arbete inom socialtjänsten.



### 3.6 Etiska överväganden

Vetenskapsrådet har presenterat forskningsetiska riktlinjer för att möjliggöra goda forskningsförhållanden (1990). Här nedan har jag sammanställt rådets fyra huvudprinciper i förhållande till de etiska aspekterna i min egen forskning. De fyra principerna handlar om information, samtycke, konfidentialitet och nyttjande (ibid.).

Inför intervjuerna informerade jag socialsekreterarna om syftet med min undersökning och vad den används till. Detta gjorde jag både genom brevet som jag skickade till socialförvaltningarna och vid mötena. Jag skickade även ut intervjuguiden till samtliga medverkande då de fick en bild av vad intervjuerna skulle handla om. Vid utskickandet av guiden skrev jag att följdfrågor kunde komma att ställas, att frågornas ordningsföljd kunde ändras och vissa frågor uteslutas. Samtidigt som intervjuguiden gav intervjupersonerna möjlighet att förbereda sig inför intervjun gav det dem en inblick i min undersökning och vad jag ville ha reda på. Med dessa faktorer anser jag mig ha uppfyllt Vetenskapsrådets första princip om informationskravet (1990).

Efter informationskravets principer har det gällt att få intervjupersonernas samtycke till intervjun (Vetenskapsrådet, 1990). Intervjuerna spelades in med diktafon vilket jag var noga med att fråga mina deltagare om att få göra innan. Jag var beredd på att avstå från att spela in intervjuerna i det fall att deltagarna inte godkände detta. Det blev här också uppenbart hur viktigt det är att ge detaljerad information om undersökningsprocessen för att säkerställa en ärlig forskning. Informationskravet och samtyckeskravet är tydligt kopplade till varandra och syftar till att deltagarna ska få möjlighet att styra villkoren för sitt deltagande (ibid.). Detta medför en ömsesidighet mellan deltagaren och forskaren som bygger på tillit. Av dessa skäl har intervjupersonerna också fått chans att läsa igenom uppsatsen innan publicering.

Då det finns ett begränsat antal socialsekreterare som arbetar i mottagningarna på boendeenheterna i Malmö, har samtliga personer i min undersökning

avidentifieras så till den grad att enbart staden Malmö nämnts som arbetsplats. För att uppfylla konfidentialitetskravet ytterligare har jag inte tagit med delar i materialet som tydliggör vilken specifik förvaltning som uttalanden kan handla om (Vetenskapsrådet, 1990). Utöver detta har jag varit noga med att förklara att ingen annan än jag själv får se eller lyssna på materialet.

Nyttjandekravet understryker vikten av att dels inte använda inhämtad information i kommersiellt syfte, dels att inte använda det som underlag för beslut om åtgärder som kan påverka den enskilde. Skulle materialet även komma att användas i framtida forskning gör jag inte detta utan samtycke från intervjupersonen (Vetenskapsrådet, 1990). Det senare har jag informerat deltagarna om, samtidigt som samtyckeskravet till stor del satt riktlinjer för vad jag ska eller inte ska göra med mitt material.

Jag har till viss grad tagit hänsyn till att ämnet ”hemlösa barn” kan vara ett känsligt ämne att tala om, kanske mot bakgrund av Malmös bostadssituation och att hemlösheten är närvarande för många. Att finna intervju personer för denna undersökning har inte varit det enklaste, men av etiska skäl har varken intervju av barn eller deras föräldrar angående hemlöshet kommit på tal under mina urval. Komplexiteten när det kommer till akut hemlöshet för barnfamiljer har också tagits i beaktande när intervjuerna analyserats.

#### **4. Tidigare forskning**

##### *Hemlösa barnfamiljer*

Inom den svenska forskningen i socialt arbete har Gunvor Andersson och Hans Swärd skrivit en bok som heter ”Barn utan hem”, som belyser de hemlösa barnfamiljerna och deras ställning i den svenska välfärden (2007). Andersson och Swärd påpekar att forskning om de utsatta är viktig för att vi ska kunna lära oss någonting om samhället. Samtidigt spelar många faktorer in för att försvåra

forskningen kring just detta område, såsom definitionen av hemlöshet samt dess innebörd för ett barn (ibid.) Hemlöshet kan uppfattas olika av barn eller föräldrar och det finns olika situationer som man kan befinna sig i som hemlös.

Enligt Andersson och Swärd använder socialarbetare ord som ”otrygghet”, ”oregelbundenhet” och ”instabilitet” hos barn som på grund av bristen på permanent boende får flytta runt mycket (2007). Eftersom de ständigt förflyttas får de även svårt att komma in i någon gemenskap på dagisplats, i skola eller i bostadsområdet. Andersson och Swärd skriver också att konsekvensen för barns och barnfamiljers hemlöshet ofta därmed är svårigheten att integreras in i samhället (ibid.). Detta kan enligt min tolkning innebära att möjligheten för barnets sociala utveckling, som barn enligt barnkonventionen ska ha rätt till, begränsas (Barnkonventionen, 2006).

Barnkonventionens artikel om ”barnets bästa” sätter en riktlinje för hur resonemangen kan föras i hemlöshetsituationer. Av regeringen förklaras detta med att ofrivilliga flyttningar och osäkra boendesituationer ska undvikas för barn samt att ”relationen till förskola, skola och kamratgrupp” behöver stabilitet (SOU 2005:88, s. 18). Som följd av detta har regeringen satt som mål att inga barn ska vräkas från sina hem. I fall där barn på något sätt berörs i situationer när vuxna personer hamnar i hemlöshet, ska barnens behov dessutom utgöra en grund för vilka insatser som görs i hemlöshetsarbetet (Socialdepartementet, 2007).

Denvall m fl (2011) har gjort en utvärdering av Socialstyrelsens slutrapport om hemlöshet där hemlösa barn nämns. Här menas att hemlöshetens effekter på barn inte har studerats i någon särskild omfattning i Sverige. Även Knutagård pekar på att barnhemlöshet som forskningsområde i Sverige har låg omfattning och att den amerikanska forskningen får utgöra ett komplement för att förstå hemlöshet i sammanhang som rör barn (2012).

Paquettes och Bassuks statistik visar att 83% av hemlösa barn i USA har blivit exponerade för åtminstone en allvarlig våldsam händelse innan tolvårsåldern, en

fjärdedel av samma population har bevittnat våld inom den egna familjen och en stor andel upplever känslomässiga och beteendemässiga problem (2009).

Hemlösa barn har fyra gånger större benägenhet att uppvisa sen utveckling och har dubbelt så hög grad av inlärningssvårigheter som barn med hem i en svår socioekonomisk situation (ibid.). Denvalls utvärdering pekar också på den amerikanska forskningen som visar att barn i skolåldern har svårt att delta i skolarbete på grund av hemlöshet (Denvall m fl, 2011)

Enligt Knutagård ger amerikansk forskning stöd för att boende på härbärgen kan vara skadligt för barn (2012). Eftersom barn inte sätts i härbärgen med sina föräldrar i Sverige så som de gör i USA kan dessa förhållanden inte jämföras. Knutagård påpekar dock att hemlösa barn i Sverige istället hänvisas till hotellboende av så låg standard att barnens utveckling kan hämmas (ibid.).

Statistik över vräkning och ansökan om vräkning av barnfamiljer har endast förts under tre år av kronofogdemyndigheten (Denvall m fl, 2011). Innan dess har någon sådan skyldighet inte funnits. Denna statistik gäller hushåll på den ordinarie bostadsmarknaden och andrahandskontrakt är inte inräknade. Trots regeringens målsättning om att inga barn ska vräkas, ökade antalet vräkningar av barnfamiljer något under 2010 (ibid.).

### *Föräldraskap i hemlöshet*

Enligt Paquette och Bassuk (2009) består en överväldigande majoritet av hemlösa hushåll i USA av ensamstående mödrar. Oron kring hemlösheten riktar av mödrarna till frågor om otrygghet samt möjligheten att uppfostra sina barn utan inskränkning från utomstående såsom myndigheter. Paquette och Basuk skriver också om svårigheterna med föräldraskap i hemlöshet. Utöver att hemlösa föräldrar måste försöka hitta jobb och bostad, medan de åtlyder regler från sitt nuvarande boende, måste de även skapa utrymme för känslomässig tillgänglighet för sina barn, se till att barnen får näring och vila och att barnen fullföljer sin skolgång. Ofta är alla resurser uttömda innan föräldrar blir beviljade hjälp till

boendet. Då de är i stort behov av hjälp måste de följa vissa regler för att kunna behålla den hjälp de får. Detta kan innebära att möjligheten till privatliv och integritet begränsas, särskilt i härbärgen och gruppboenden. Hemlösa mödrar upplever ofta att deras mödraskap granskas noga och om det av auktoriteter inte anses ”korrekt” så riskerar de att förlora vårdnaden om sina barn (ibid.).

Studier har visat att mellan 45 och 85 procent av alla hemlösa mödrar i USA drabbas av depression (Bassuk och Beardslee, 2014). Mödrar i hemlöshet och svår fattigdom kämpar för sin egen överlevnad samtidigt som de försöker beskydda sina barn vilket skapar svår stress (ibid.).

Depression försvårar i sin tur föräldraskapet och äventyrar barns uppväxt och utveckling; hemlösa mödrar med depression hade i en undersökning mindre benägenhet att förstå sina barns utveckling och använde inkonsekventa och alltför hårda disciplineringsmetoder. De utövade undermålig kommunikation med barnen och upplevdes även mindre empatiska (Bassuk och Beardslee, 2014). Till följd av bristande anknytning i spädbarnsåldern kan detta skapa komplikationer för barnen när de blir äldre, såsom anknytningsproblem, kognitiva svagheter, svårigheter i förhållanden och låg prestation i skolan (ibid.).

### *Socialsekreteraren, familjen och samhället*

Ur socialarbeters synvinkel i arbetet med hemlöshet har Zufferey skrivit en del om ämnet (2008). Zufferey menar att nutida socialt arbete ingår i en kontext där ledarskap och förändrad budgetplanering begränsat socialarbeters handlingsutrymme (Zufferey, 2008). Här pratas det om statliga mål som skall uppfyllas med så få resurser som möjligt – det vill säga att arbetet skall vara så effektivt som möjligt både ekonomiskt och tidsmässigt. Bland annat har detta inneburit att arbetssätt som ”case management” blivit så populära att man omdefinierat arbetstitlar inom det professionella sociala arbetet till ”case managers”, ett arbetssätt som dock kritiserats av många på grund av att det anses individualistiskt och höjer graden av övervakning av de hjälpsökande (ibid.). Eftersom Zuffereys studie avser det australiska fältet återstår frågan huruvida det

kan appliceras på det svenska systemet. Resonemanget kan dock tas med vid diskurser om utdelningen av bostäder ”på löpande band” i samhällen där efterfrågan är stor.

Andersson och Swärd skriver om hinder för att familjers rätt till drägliga bostäder ska kunna uppfyllas (2007). Bostadsbrist, höga hyror och inflyttning av fler familjer utifrån är svårigheter som beskrivs av politiker inom socialnämnden. Nödlösningarna som kommer av detta såsom kategoriboenden ska egentligen inte användas för barn men blir ett nödvändigt ont i väntan på annat. Kategoriboenden föredras framför hotell av arbetare på det sociala fältet eftersom det innebär att de får egen lägenhet med möjlighet till matlagning och tvätt (Andersson och Swärd, 2007.). Dessa boenden är å sin sida av dålig kvalitet och befinner sig i områden som är mindre lämpade för barn. Det nämns också att det inte är bra för barn att bo på hotell men att de i akuta lägen och i undantagsfall placeras i sådana (ibid.).

Hemlösa barnfamiljer kan delas in i grupper som kännetecknas av olika sorters problematik. Att endast bostadsproblemet är en faktor för hemlöshet är någonting som nämns inför en del av dessa familjer, medan andra också har annan problematik (Andersson och Swärd, 2007). I litteraturen beskrivs de senare som att deras sociala problem är *anledning till* svårigheten att hitta bostad och därmed hemlösheten. Sådana problem kan vara dålig ekonomi men Andersson och Swärd nämner också missbruk och kriminalitet (ibid.). Familjer med många barn kan orsaka att det förs mycket liv i hemmet vilket hyresvärdar inte heller vill acceptera i sina lägenheter och vilket blir ett socialt problem med hemlösheten som följd.

## **5. Analys och resultat**

Intervjuerna genomfördes med socialsekreterare som arbetar med inkommande hemlöshetsärenden i mottaget på boendeenheten. Tempot i mottagningen är högt, behovet av akuta boenden är stort och resurserna är knappa. I dessa ärenden

behöver de hemlösa barnfamiljerna ofta någontans att sova för natten, vilket för socialsekreterarna innebär snabba beslut och omgående placeringar. I en stad som Malmö där bostadsbristen ständigt gör sig påmind för den som söker ett boende, ställs både lagens och barnkonventionens krav på trygga och goda förhållanden för barn på sin spets: hur tillgodoser man detta på bästa möjliga sätt utifrån de knappa resurser som finns till hands?

Intervjupersonerna är Margareta, Karin och Agneta. Margareta och Karin arbetar i samma mottagning medan Agneta arbetar i en annan. Båda mottagningar behandlar en kulturellt blandad och stor befolkningsgrupp i Malmö med såväl svenska hushåll som utländska. Samtliga socialsekreterare har längre erfarenhet av handläggning av hemlöshet.

### **5.1 ”Trygga och goda förhållanden”**

Enligt Socialtjänstlagens femte kapitel i första paragrafen skall socialnämnden verka för att barn och ungdom växer upp under trygga och goda förhållanden, samt att i nära samarbete med hemmen främja en allsidig personlighetsutveckling och en gynnsam fysisk och social utveckling hos barn och ungdom (lag (2007:1315)).

Ordet ”trygg” betyder enligt Svenska Akademiens ordbok ”fri från fara”, vilket kan anses vara en ganska koncis förklaring. I lagen lämnar begreppet därmed inga direkta frågetecken (Svenska Akademin, 2013). Det är istället när orden sätts i relation till specifika former av problematik som de problematiseras. Karin berättar om hotell som inte riktar sig till barn, trots att de är ”tak över huvudet”:

”Det finns ju vissa hotell där det kan förekomma personer som har någon form av missbruk och det är ju inget de officiellt skriver nånstans (...) men där vi kan ha en kännedom om att det här hotellet skulle aldrig ta emot en person som på något sätt har ett missbruk (...) vi väljer ju hotell som vi vet är bra för en barnfamilj, så är vi inriktade på det.”

Att känna sig trygg i ett boende beskrivs här som någonting mer än bara ett tak över huvudet. Vetskap om att det kan finnas en fara med att bo på en viss plats kan skapa en otrygghet hos barnen. Att det finns flera hotell att välja mellan och möjlighet att skapa ett lateralt samarbete mellan olika aktörer på bostadsmarknaden innebär att socialsekreterare kan försöka att skapa en så trygg tillvaro som möjligt för barn. Detta är dock inte utan svårighet eftersom det sällan är så att hotellägare går ut med sådan information. Socialsekreteraren får istället kännedom från annat håll, exempelvis från familjerna själva, och kan anpassa sitt arbete utefter det.

”Goda förhållanden” förklaras av Svenska Akademiens ordbok enligt följande:

”...sådan(t) som den (...) bör vara, som väl (l. mer än väl) fyller de krav som ställas på densamma (...) motsatt: dålig, underhaltig, otillfredsställande”

*Svenska akademins ordbok, 2014*

”Goda förhållanden” bygger alltså på en referensram som bestämts i förväg. I fallet med barns goda förhållanden har någon sådan referens inte presenterats i lagen. Istället har förarbetet till lagen fått agera specifikation för hur ”goda förhållanden” ska tolkas där ”arbete mot missförhållanden” uppmanas (proposition 2012/13:10). Att ”goda förhållanden” inte har något ytterligare kriterium än så kan i praktiken innebära att begreppet är tolkningsbart, med jämförbara omständigheter i samhället som referensram.

Barnkonventionens andra artikel uppmanar staten att:

”(...) tillförsäkra varje barn inom deras jurisdiktion de rättigheter som anges i denna konvention utan åtskillnad av något slag (...)

*Regeringskansliet, Barnkonventionen, 2006, art. 2*

När jag frågat socialsekreterarna hur begreppet ”trygga och goda förhållanden”



används när de letar efter ett boende till sökande familjer har ett enhetligt kriterium varit att barn inte får ”gå på gatan”. Karin beskriver det enligt följande:

”Kriteriet är ju att barn inte får va hemlösa, att barn får inte gå på gatan. Barn måste ha någonstans att sova, de måste ha tak över huvudet och att de ska vara tillsammans med föräldrarna, att vi försöker hitta plats för hela familjen där det är tryggt, där man förhoppningsvis kan äta mat kanske (...) men det är, en säng (...), det är det viktigaste i den, alltså, riktigt akuta fasen.”

*Karin*

Begreppen ”tak över huvudet” och ”inte gå på gatan” är vanligt när intervjupersonerna talar om att hjälpa en barnfamilj med att få akut boende. Socialsekreterarna berättar att bostadssituationen är sådan att man måste ta till nödlösningar för att undvika att barn lever utan hem, vilket innebär att övernattningar på hotell utgör en stor del av biståndet till akut hemlösa barnfamiljer. Efter en tid på hotell överlämnas ärendena till boendehandläggare som utreder familjernas situation djupare för att kunna matcha in familjerna i permanenta lägenheter. Mottagningssekreterarens uppdrag avslutas därmed i det akuta ärendet eftersom en annan yrkesperson tar över.

Vi kan skymta en konflikt mellan socialsekreterarnas intentioner att tillförsäkra barn trygga och goda förhållanden i akuta lägen, och de verkliga möjligheterna till detta. Att låta barn få bo någonstans handlar hela tiden om prioritering mellan olika sorters behov där det ena valet rättfärdigas av en viss faktor, medan det andra valet förklaras av en annan. Här innebär handlingsutrymmet att socialsekreterarna kan välja, medan resursbristen istället gör att de *tvings* att göra valet.

Karin förklarar:

”Man har ju sagt tidigare, så har man ju sagt att 'nämen barn ska inte bo

på hotell', har det gått ut från politikernas håll, att barn ska inte bo på hotell, de ska bo i stabila boenden såsom lägenheter, för att kunna ta emot sina kompisar, läsa läxor, ha en stadigvarande punkt där man vet att man ska bo nära skolan så att man kan rota sig och (...) som alla andra barn och där kommer barnkonventionen in igen, det här att alla barn har lika värde och ska ges samma möjligheter. Det är ju vår intention och det är också därför vi försöker att göra den akuta placeringen så kort som möjligt.”

*Karin*

Karin berättar dock även att det har hänt att stora familjer fått placeras i fler än ett hotell i väntan på en passande lägenhet, på grund av att det inte finns så många stora lägenheter i Malmö.

I akuta lägen har socialsekreterarna ett ansvar att inte låta barn gå på gatan men det finns en underliggande medvetenhet om att det krävs mer för att tillförsäkra det trygga och goda förhållandet. Här tvingas socialsekreteraren att välja mellan olika ställningstaganden gällande barns tillvaro. Ett tillstånd kan vara bättre än ett annat, även om det är sämre än ännu en annan situation. Detta kan bero på att det finns en given ram att hålla sig inom inför verkställandet av barns bättre tillvaro, som skapats av resursbristen. På det sättet kan vi betrakta det sociala hemlöshetsarbetet som ett förfarande där diskussioner om ”goda”, ”bättre” och ”sämre” förhållanden ständigt pågår.

## **5. 2 Strukturellt eller socialt**

Den åtskillnad som Andersson och Swärd gör mellan ett strukturellt eller ett socialt problem kan urskiljas i socialsekreterarnas beskrivning av inkommande ärenden. Man skiljer på hemlöshet som föregås av strukturell problematik och hemlöshet som föregås av social problematik. Det finns familjer som kommer till socialtjänsten för att de inte har någonstans att bo men att det inte finns någon social problematik utöver detta. Det kan till exempel handla om familjer som kommer från utlandet:

”Mamma eller pappa kommer hit först och sen så kommer resten av familjen på anknytning och så (...) bor hon i en liten lägenhet hos någon inneboende och så kan de inte va kvar för att de blir så många, då kommer de till oss. Och de har ju inte någon speciell problematik i sig, de är mer strukturella, hade vi haft boende, hade vi haft lägenheter så hade de kunnat fixa det själva.”

*Margareta*

Strukturell problematik innebär alltså att det finns fler familjer i behov av boende än det finns tillgång till bostäder. Hemlösa familjer som kommer från strukturell problematik har ofta högre krav på sig att hitta eget permanent hem men i det akuta kan det se olika ut hur man löser bostadsproblemet för varje enskild familj. Flera av socialsekreterarna berättar till exempel att man kan hjälpa familjerna att förhandla med boendevärden för att låta dem bo i sitt nuvarande boende lite längre.

Karin berättar att socialtjänsten har ett ansvar att försöka lösa den akuta hemlöshetsituationen för familjer. För föräldrarna utgår detta dock inte kravlöst utan ligger på förälderns ansvar att försöka lösa sin fortsatta boendesituation. Utifrån sin förmåga har föräldern det yttersta ansvaret att ordna ett tak över huvudet för sig själv och sina barn. Mer eller mindre stöd kan sättas in i boendesökandet beroende på familjens behov. Första steget är att familjen anmäler sig på Boplats Syd som är bostadssidan för lägenheter i Malmö och resterande Skåne (Malmö stad, 2014).

Enligt mina intervjupersoner har social problematik för familjer ibland inneburit långa placeringar på hotell i väntan på att kunna matchas in i lägenheter.

Margareta berättar:

”Vi har haft familjer som fått åtta, kanske, ja, tio – åtta-tio månader på hotell (...) det har kunnat vara så också att familjer har bott inom våra

lägenheter och föräldrarna har inte klarat av det, de har liksom inte klarat av, vi har fått klagomål, vi har fått flytta runt dem i olika områden (...) det kan vara att vi har uttömt alla våra resurser (...) och då bor de på hotell och vi måste matcha in dem i våra lägenheter för annars så blir det bara ännu ett misslyckande och då kan det ta väldigt lång tid innan vi hittar nånting.”

*Margareta*

Margareta berättar att familjer haft så omfattande problematik till sig att de inte kunnat få tillgång till bostadsmarknaden. Hyresvärdar kollar upp referenser från tidigare boenden och tackar nej till att låta dem flytta in. Att en familj har social problematik bakom sig kan alltså ha en inverkan på möjligheten att ordna ett boende för sig själv. För många familjer föregås hemlösheten av vräkning vilket innebär att de inte ges möjlighet att återkomma till samma hyresvärd igen. Ofta har det handlat om att familjerna inte kunnat betala hyran i tid, eller att ljud från lägenheten eller i trapphuset stört grannarna vilket föranlett vräkningen. I och med att allt fler sökt sig till staden och konkurrensen på bostadsmarknaden ökat har hyresvärdarna även kunnat höja kraven på sina hyresgäster (Andersson och Swärd, 2007).

Oavsett boendeproblematikens natur är målet för samtliga barnfamiljer att de ska få permanenta hem. Socialsekreterarna berättar att det finns ett förfarande på bostadsmarknaden där socialtjänsten hyr lägenheter och sedan hyr ut dem till familjer i andrahand. I det fall att boendet fungerar felfritt under en angiven period kan familjen få ta över lägenheten i ett förstahandskontrakt. Ett bra framtidsscenario skulle enligt Karin vara att familjen kan ta över lägenheten, bli kvitt socialtjänstens andrahandskontrakt och bli självförsörjande.

Vistelsen på hotell är inte ultimat för barn vilket samtliga socialsekreterare är ense om. Resursbristen kräver dock detta för att barn inte ska gå på gatan.

### 5.3 Resursbristen och handlingsutrymmet

Socialsekreterarnas diskurs om ”trygga och goda förhållanden” återgår ofta till den om resursbrist. Utöver att samtliga socialsekreterare instämmer i att det är bostadsbrist i staden verkar det som att det inte alltid finns tillräckligt med hotellplatser för att placera barnfamiljer under tak i Malmö:

”(...) det är inte så många hotell som tar emot bokningar från socialtjänsten eftersom de tycker att det kan va problematiskt och att det (...) skulle ge en dålig bild till vanliga, 'vanliga', gäster. De är till och med rädda för problem och att det ska va bråk (...)

*Karin*

Hotellen kan vara fullbelagda, neka socialtjänsten tillträde eller i vissa lägen vara direkt odugliga ur hälsosynpunkt att bo i. Socialsekreterarna påpekar samtidigt att barn helst inte ska bo i hotell under några längre perioder, dels för att det inte är bra för barnen och dels för att det kostar mycket för socialtjänsten att ha familjerna där. Därför arbetar de för att finna lägenheter till familjerna så fort det går. Samtidigt påpekar Karin att bostadsbristen skapar stora svårigheter i att ordna långsiktiga boenden för barnfamiljer i akuta lägen:

”Det är svårt att ordna den typen av boende på dagen, för eftersom i lägenheterna så är det ju hyresvärderna som bestämmer och de ställer mycket krav; de ska godkänna familjerna innan de flyttar in, de vill träffa dem innan de flyttar in, de kan säga nej, ibland kan det ta flera veckor för en hyresvärd att godkänna vårt förslag på familj som ska flytta in (...)

*Karin*

Handlingsutrymmet att tillförsäkra barns trygga och goda tillvaro begränsas av att det inte finns tillräckligt med resurser att förse barnfamiljerna med. I lägen där det inte finns någon plats att placera akut hemlösa barnfamiljer i Malmö letar socialsekreterarna efter en hotellplats eller lägenhet någon annanstans i Skåne.

Detta är ibland inte uppskattat av hemlösa föräldrar:

” (...) i vissa lägen då så har vi föräldrar som vägrar att ta emot hjälpen och säger att 'nämen jag åker inte dit' eller 'jag vägrar, jag lämnar inte Malmö' eller 'jag kommer inte gå till det hotellet, jag ska ha en lägenhet nu' (...)”

*Karin*

Ännu ett perspektiv på angreppet av hemlöshetsproblemet kan här skönjas vilken kan kopplas till intressegrupper som berörs, i detta fall själva barnfamiljen. I bostadsbristen och de krav som ställs på socialsekreterarnas arbete finns även familjens egna önskningsom att få bo kvar i Malmö. Detta kan ha orsak i redan uppbyggda nätverk för både familjen och barnen i familjen. Resonemanget om att tillfredsställa familjens uttalade behov verkar skilja sig mellan olika hjälppersoner vilket kan sammanfattas med Agnetas förklaring:

”(...) det blir ju en bedömningsfråga, bedömer vi att det är, liksom, att det (boendet) tillgodoser det behovet som finns, då så blir det att; vill de inte bo där så får de tillgodoses behovet själv (...) men finns det nånting – en incident eller nånting, som gör att det är direkt olämpligt just där så då kan man ju naturligtvis tänka sig att flytta på dem då, i så fall.”

*Agneta*

Graden av lyhördhet för familjernas önskemål om boende verkar skilja sig mellan olika hjälppersoner. Huruvida denna skillnad beror på själva familjens behov, graden av dessa eller om det beror på socialsekreteraren som handlägger ärendet, återstår dock att undersöka. Resonemanget om själva socialsekreteraren kan kopplas till diskussionen om handlingsutrymme som både påverkas av struktur och politik och av det interna förhållningssättet till det sociala arbetet. Resonemanget från Karins håll låter enligt följande:

”(...) det händer ju att familjer, liksom, säger till oss att 'nämen det här

hotellet är hemskt, vi tycker det luktar mögel och vi tycker att det är nåt skumt här', liksom. Då försöker vi byta hotell, om det går så klart (...) vi hör ju på familjen i det läget och försöker ta hänsyn till det så långt det är möjligt att byta hotellrum i så fall... det är inte vi som sover där, alltså, det är de som sover där så att vi försöker alltid lyssna på deras upplevelse.”

*Karin*

Både Karin och Agneta har skyldighet att hjälpa till med det akuta problemet med boende och de båda har familjernas behov i åtanke. Men eftersom det saknas vidare beskrivning av vad som kan behöva tillfredsställas enligt lag och riktlinjer är det kanske inte förvånande att finna skillnader i sätt att resonera kring familjernas behov.

Med hjälp av ovanstående resonemang förstärks statens rätt att avgöra familjers behov utan att det är lagstadgat, oavsett vad familjen själv har för åsikter. Intresset för denna diskussion ligger på socialsekreterarnas attityder till diskursen om familjernas autonomi. Det faktum att Karin och Agneta arbetar på olika stadsdelsförvaltningar kan innebära skillnader i deras sätt att argumentera. Här kan skillnaden i resursfördelning mellan de olika förvaltningarna utgöra en grund. Detta kan i sin tur härledas till handlingsutrymmets principer om strukturella och politiska förutsättningar men även socialarbetarens egen gränssättning till vilken hjälp som ges inom givna ramar.

Samtliga socialsekreterare berättar att det man tittar efter i de akuta boendena är att det ska finnas möjligheter för matlagning . Ibland går inte det att uppfylla med detsamma och i så fall flyttar man familjerna till hotell med denna möjlighet i efterhand. I den mån det går försöker man även titta på akuta boenden där det finns möjlighet till lekutrymme för barnen. Somliga hotell är till exempel bättre lämpade för barn än andra, vilket framgick av Karins uttalande i kapitlet om trygga och goda förhållanden.

## 5.4 Barnperspektivet och föräldraansvaret

Hjälpen att få bostad utgår inte kravlöst från socialtjänsten. I situationer där familjers hemlöshet enbart föregås av strukturell problematik ligger det på föräldrarna att leta efter eget boende. Agneta inleder resonemanget om barnperspektiv som följer:

”Hela organisationen arbetar utifrån ett barnperspektiv, alltså att man ska sätta barnens bästa i fokus, men här också så jobbar vi mest mot de vuxna i vårt arbete och lägger (...) ganska mycket på föräldraansvaret”

*Agneta*

Agneta menar att det är föräldrarnas skyldighet att se till att deras barn har det bra utifrån de behov som ställs. Diskursen om barns goda förhållanden och föräldrarnas ansvar att införliva dessa problematiseras samtidigt av Karin. Föräldrarnas situation kan utmana detta kriterium, särskilt när resursbrist råder.

”(...) föräldrarna har ju grundansvaret, så är det ju, för barnets vård och barnets bästa, så är det ju, men sen finns det ju faktorer som man som förälder inte kan rå över och bostadsbrist är ju en (...) i ett sånt läge om en förälder dratt på sig skulder som gör att man får svårt att få en lägenhet, vilket ju är väldigt vanligt (...) om man tittar på familjer som kommer till oss, så är det inte barnets fel.”

*Karin*

Hemlösheten kan sätta föräldraförmågan på prov vilket bland annat beskrivs i Bassuk och Beardslee's studie om deprimerade, hemlösa mödrar i USA. Denna studie visar oss att dessa mödrar ofta behöver mer stöd än andra i sin föräldraroll (2014). Ett ständigt ansvar att kämpa för sin egen överlevnad, samtidigt som barnen ska fostras och beskyddas i en otrygg tillvaro, leder till att föräldraskapet försvåras och barns goda utveckling äventyras (ibid.).



När Margareta talar om föräldrarnas möjlighet att få lägenhet använder hon begreppen ”vräkning” och ”plötslig hemlöshet” i termer av ”misslyckande”. Detta görs för att understryka att målet är att familjen ska placeras i permanent hem. Ordvalet är intressant eftersom det visar oss vilket djup som hemlöshetsproblematiken i själva verket har. Samhällets stigmatisering av hemlösa föräldrar kan med stor sannolikhet också appliceras på föräldrarnas egna upplevelse av sin situation. Andersson och Swärd skriver om hemlösa familjers känsla av skam över sin bostadslöshet och att den kan påverka individens självkänsla mer än något annat (2007).

Vad som är gemensamma utsagor från samtliga mina intervjupersoner är att föräldrarna kan behöva stöd i sin föräldraroll. Margareta är tydlig med att påpeka detta när jag frågar henne om hemlöshetens potentiella påverkan på föräldraförmågan:

”(…) ser vi att man inte fixar det riktigt så försöker vi erbjuda stöd, att man får hjälp i sin situation, men det är ju inte helt lätt för det där är lite skamfyllt också så det är inte alltid att vi ser det heller ju (…) men i den mån vi kan så gör vi ju det, för att blir man vräkt ifrån en lägenhet till exempel så hamnar man ju i en chock och då behöver man ju hjälp.”

*Margareta*

Samtidigt som socialsekreterarna understryker att själva hemlösheten aldrig skulle vara ett enkommet kriterie för att starta en barnavårdsutredning, kan en nyblivet hemlös familj uppvisa ett beteende som manar dem till att kalla barn- och familjeenheten till ärendet. Karins inledande funderingar beskrivs utifrån diskurser om ”barnets bästa” och hon tänker enligt följande:

”(…)hur har det sett ut, hur länge har det varit så här, har man ambulerat runt – det är också en sak som kan oroa oss, om föräldrarna under lång tid har bott runt hos kompisar så att det vatt en instabil situation länge, det har också nånting som kan föranleda att vi då larmar till barn och familj.”

Karin berättar att det blir en ”krass situation” eftersom socialsekreteraren är tvungen att granska barnen fysiskt och psykiskt för att vara säker på att barnet inte blivit vanvårdat. Att familjen är hemlös kan enligt Agneta och Margareta aldrig vara en orsak till att Barn- och familjeenheten kallas för utredning, men Karin påpekar flera situationer där enheten ändå kan kopplas in. Exempel på detta är om en förälder vägrar att ta emot en lägenhet eller ett hotellrum som inte tillfredsställer förälderns önskemål, eftersom det denne då skulle göra vore att välja hemlöshet för sina barn istället för att ta emot hjälp. Karin menar att Barn och familje-enheten rent konkret inte kan låta en familj gå därifrån om de säger att de ska bo ute på gatan.

I diskussioner som dessa sätts föräldraansvaret i en svår position mellan att föräldern själv har ett ansvar för att införliva barnets bästa, men också att bevisa för socialsekreteraren att föräldern inte brister i omsorgen om sitt barn. Om detta ställs i kontrast till en familj som inte söker hjälp för sin hemlöshet och inte kommer till socialtjänstens kännedom tack vare detta, kan kontrollinstansen som befinner sig bakom hemlöshetshjälpen från socialtjänsten kanske se sig som skrämmande för många hemlösa föräldrar. Exempelvis kan detta härledas till Paquette och Bassuk's studie om hemlösa föräldrar som upplever att deras föräldraskap granskas noga och vilket kan ha en direkt inverkan på deras möjlighet till privatliv och integritet (2009).

### **5.5 Barnperspektivet och barnkonventionen i akuta ärenden**

Halldéns beskrivning av barnperspektivets betydelse i samtal som rör sociala villkor är en intressant aspekt för granskningen av socialsekreterarnas resonemang om huruvida barnperspektivet tas tillvara i handläggningen av hemlöshetsärenden (2003). I mina intervjuer har barnperspektivet tagits upp i fråga om hur boendet ser ut, närheten till social stimulans och trivsel i boendet. Eftersom hotellplacering ibland sträckt sig över längre perioder än vad som av

socialsekreterarna kan anses rimligt för ett barn, har jag intresserat mig för hur barnperspektivet tags tillvara i de fallen.

Det finns en artikel i barnkonventionen som handlar om barnets rätt att komma till tals, artikel nummer 12, där barnet tillförsäkras att få uttrycka sin åsikt och att det ska få chans att påverka sin situation (2006). I handläggningen är denna möjlighet dock begränsad eftersom de resurser som finns endast kan uppfylla de allra mest grundläggande kriterierna när det gäller trygghet.

Samtliga tre socialsekreterare berättar att deras organisation arbetar utifrån ett barnperspektiv. Karin förklarar att barnperspektivet är absolut viktigast i en hemlöshetsituation och att hela handläggningen avgörs av huruvida det finns barn med i bilden eller om det rör sig om en ensamstående person. Återigen kommer dock diskursen om föräldrans ansvar upp i termer av stöd och hjälp. Agneta berättar att föräldrarna har det yttersta ansvaret för barnens bästa och Margareta fyller i att socialsekreteraren istället kan hjälpa till med att stötta föräldern i form av olika insatser. I akuta hemlöshetsärenden innebär det att socialsekreterarna endast gör intervjuer med föräldrar och inte med själva barnen.

Resonemangen om detta skiljer sig mellan socialsekreterarna där Margareta förklarar:

”(...) vi gör ju bedömningar och vi gör det ju utifrån föräldrar, alltså, det är föräldrar vi pratar med och det är föräldrar vi möter och vi placerar utifrån vad föräldrar upplever och så (...)”

*Margareta*

Emellertid verkar det även finnas fördelar med att inte ta med barnen på akuta hemlöshetsmöten. Karin, som arbetar på samma förvaltning som Margareta, berättar istället att många föräldrar vill skydda sina barn från samtal med socialtjänsten:

”(...) föräldrarna vill ju skydda barnen från det mest uppslitande, det är klart att det är bättre för barnen att de kommer hit när barnen är i skolan (...) vissa samtal är ju inte riktade till barn eller, liksom, så bra att de får höra när vi ställer vissa frågor kanske, eller att föräldrarna berättar vissa saker”

*Karin*

Detta för mina tankar till Halldéns distinktion mellan barnperspektiv och barns perspektiv vilken kan vara viktig att klargöra i fall som ovan (2003). Halldén understryker att ett barns uppfattning om vad som är viktigt inte behöver överensstämma med vad som i själva verket är nödvändigt. När det gäller barnperspektivet kan man därför med fördel utgå från barnkonventionen där barnets grundläggande rätt till liv, utveckling, rätt till social stimulans och lek nämns (2006).

När jag nämnt för Agneta vilka svårigheter som barn som tvingas att flyttas ofta enligt forskning ställs inför har jag fått följande förklaring, vilken kan ställas i direkt relation till bostadssituationen i samhället:

”Man tittar på vad som är basalt, basalt är ju att man har pengar och man har mat för dagen och boende (...) och det är målet, sen kanske man kan ju förstå att det här med det sociala och hela den biten. Men jag tror att vi resonerar att det i så fall kommer i andra hand, att man kanske måste ha det här andra först och sen kan man skapa sig det andra runtomkring (...)”

*Agneta*

Agneta berättar här att man initialt inte kan titta på mer än de absolut mest grundläggande faktorerna. Detta relateras i direkt anknytning till bristen på bostäder. Agneta menar att det är när familjen funnit någonstans att bo som de sedan kan börja att bygga på andra delar av den sociala tillvaron. Med mer resurser hade man kanske även initialt kunnat uppfylla fler sociala behov.

Även Margareta beskriver en liknande tankegång, dock utifrån barnets uppfattning om sin situation och ur faktum att bostadsläget är som det är i Malmö. Hon förklarar att situationen kan vara svår att greppa för ett barn eftersom det befinner sig i nuet. Dess tillvaro måste förstås utifrån hur tryggheten ser ut i stunden, även om man försöker trösta med att det kommer att bli bättre senare.

Utifrån detta kan konstateras att införlivandet av det som är ”utöver det basala” ligger på föräldraansvaret på grund av resursbrister i samhället. Det är många som behöver boende och då ska det även prioriteras bland dem, vilket för socialsekreterarna kan begränsa handlingsutrymmet ytterligare. Lagen riktar inte heller någon specifik behovskriterie för barn. I praktiken prioriteras dock barnärenden bland dem som kommer in. Det finns alltså handlingsutrymme för att hjälpa barnfamiljer i relativt hög mån – men på grund av rådande omständigheter kan detta också frångås utan vidare ifrågasättning. Barnkonventionens uppmaning om barnens rätt till lika värde och till social utveckling är ständigt närvarande (Regeringskansliet, 2006). Bostadsbristen begränsar denna möjlighet, samtidigt som befolkningen ständigt växer och allt fler ”basala behov” behöver uppfyllas.

## **6. Avslutande diskussion**

Det finns flera olika dimensioner av behov som kan uppstå för en familj när den blir hemlös. I denna uppsats har jag behandlat de dimensioner som innefattar barnens behov. Vi kan konstatera att ansvaret att tillgodose de akuta boendebehoven ligger på socialtjänsten och socialsekreterarna. ”Trygga och goda förhållanden” förklaras av socialsekreterarna med att barn inte får bo på gatan, att de ska ha tak över huvudet och att de ska vara tillsammans med sina föräldrar. Man försöker att finna boende med möjlighet att laga mat. Svårigheten i att finna bostäder till alla familjer sätter dock även ett ansvar på föräldrarna att själva försöka hitta boende. Här kan ”Boplats Syd” fungera som en resurs för ”hjälpen

till självhjälp” samt som en underlättande faktor för socialsekreterarnas arbete med familjerna.

Att det på grund av bostadsbristen (eller i detta fall brist på hotell) inte alltid går att hitta akut boende med matlagingsmöjlighet väcker frågor om vilka gränser som kan finnas ”nedåt” - vilka kriterier som inte behöver uppfyllas medan hjälpen samtidigt anses vara given. Handlingsutrymmet ger å sin sida möjlighet att placera familjerna i boenden utan denna tillgång, för att sedan omplacera dem när det finns en sådan möjlighet. Inom ramarna för ”inte gå på gatan”, vilket socialsekreterarna anger som kriterium för barns trygghet, går denna faktor in.

Att känna sig trygg i ett boende beskrivs av några av socialsekreterarna som någonting mer än bara ett tak över huvudet. Vetskap om att det kan finnas en fara med att bo på en viss plats kan skapa en otrygghet hos barnen direkt, eller indirekt via föräldrarna. Somliga socialsekreterare har detta i åtanke, men det verkar som om inte alla har det.

Relaterat till problemen på bostadsmarknaden kan det vara svårt att greppa betydelsen av ”trygga och goda förhållanden”. Begreppet är tolkningsbart och kan lämna stora luckor för handläggningen när det kommer till barns tillvaro. I studien nämns begreppet ”utöver det basala”. Med detta menas sådana behov som inte är att anses som absolut akuta. I barnperspektivets mening kan detta beskrivas med hjälp av de delar av barnkonventionen som rör barnets utveckling. Sådana behov, exempelvis rätten till social stimulans och rätt till att bli hörd, verkar snarare ligga på föräldrarnas ansvar.

Att ordet ”trygg” kan översättas till ”utom fara” ger i första anblick en bild av att ordvalet är koncist och oklanderligt. Främst tänker jag då på att barnet inte ska utsättas för fysisk eller psykisk skada till följd av sitt boende. I direkt anslutning till detta tänker jag på en plats med fyra väggar, ett tak, en låsbar dörr och en säng att sova i. Socialsekreterarna utvecklade dock denna tanke genom att berätta om fall där hotellen beboddes av missbrukare och där miljön inte var bra för barn och

skapade en känsla av otrygghet. Vägglöss och mögel eller andra tecken på dålig standard i boendet kan också innebära direkta hälsorisker för barnet. Eftersom socialtjänsten inte alltid har någon direkt översyn i dessa boenden är det inte självklart att sådana problem uppdagas om inte familjerna själva anmäler dem.

På grund av bostadsbristen i Malmö finns det inte möjligheter att tillförsäkra barn akuta bostäder som ger möjlighet till den allsidiga utveckling som barn har rätt till. Detta resonemang kan också återföras till diskussionen om ”trygga och goda förhållanden” som är anpassningsbart till situationer och som inte sätter någon specifik kriterie för hur barns situation ska se ut.

Socialsekreterarna verkar ha uppmärksammat att hemlöshet är en svår upplevelse för många och att detta kan ha en negativ inverkan på föräldraförmågan. Det verkar finnas en underliggande medvetenhet om att föräldrar i hemlöshet är i behov av stöd utifrån, men att detta behov kan skifta från person till person. Man berättar att det finns möjlighet att ge stöd i föräldrarollen med hjälp av olika insatser men att det inte alltid är möjligt på grund av att det ibland är skamfyllt att be om sådan hjälp. Att socialsekreteraren inte har några direkta riktlinjer i hur detta ska skötas kan därför vara både bra och dåligt. Det finns en risk med att uppmärksamma föräldraförmågan alltför mycket, vilket beskrivs i forskning om hemlösa föräldrar som känner sig pressade på grund av övervakning från myndigheter. I andra fall kan risken dock vara att för lite stöd sätts in vilket också kan få negativa konsekvenser.

När det gäller misstanke om vanvård av barn väcks frågor om socialsekreterarens bedömning om huruvida Barn- och familjeenheten behöver kopplas in för utredning. Utifrån forskningen kan man i situationer av hemlöshet anta att ett barn far illa på grund av hela familjens otrygghet. I dessa fall läggs det på socialsekreteraren på boendeenheten att avgöra huruvida föräldern i sin situation verkar brista i sin föräldraförmåga så till den grad att den utredande enheten ska kallas. Hemlösa barnfamiljer kan på så sätt också anses vara en extra utsatt grupp i termer av integritet: då de söker sig till socialtjänsten på grund av

hemlösheten, finns större chans att vanvård av barnet upptäcks. Eftersom det dock inte går att diskutera fall som inte kommer till socialtjänstens kännedom, kanske hemlösheten just skapar ett handlingsutrymme för socialsekreterarna att hjälpa utsatta barn i större mån?

Det görs en distinktion mellan strukturell och social problematik som nämns både i litteraturen och av intervjupersonerna, kanske i syfte att särskilja problemets grad. Den strukturella problematiken handlar om att hemlösa familjer saknar en bostad av enbart samhällsliga orsaker, medan social problematik innefattar problem utöver det bostadsrelaterade. I några hänseenden kan denna distinktion problematiseras. Barnens brist på en trygg tillvaro och svårigheter att koncentrera sig på sin skolgång har påvisats i studier om riskfaktorer för sociala problem i framtiden vilket innebär att hemlösheten inte enbart behöver vara en strukturell problematik – den kan också orsaka framtida sociala problem. Även föräldrars känsla av skam över hemlösheten gör att den bör ses som en social problematik i sig, även om den föranletts av andra sociala problem såsom missbruk eller kriminalitet. Med detta som bakgrund kan en diskussion om ”värdiga och ovärdiga fattiga” väckas.

Socialsekreterarna uppger att själva hemlösheten aldrig kan komma att vara ett enkommet kriterium för att omhänderta barn. Dock är det i hemlöshetsärendena som familjerna kommer i kontakt med och uppmärksammas av socialtjänsten och socialsekreterarna. Hemlösheten behöver inte vara anledningen till att barn tags från föräldrarna – den kan dock vara en bidragande faktor till att barns övriga missförhållanden i hemmet uppmärksammas.

Det verkar finnas skiljaktigheter i hur barnperspektivet ska tolkas som begrepp. I studien har jag använt mig av barnkonventionen för att få förståelse för barnets behov. Konventionen används inte fullt ut i utredningarna vilket till exempel inneburit att barnets rätt att komma till tals inskränkts. Samtidigt påpekar en av socialsekreterarna att alla samtal inte är riktade till barn och att det i många fall är bättre att inte låta barnen närvara vid den akuta boendeutredningen. I denna



diskurs kan skymmas den distinktion mellan barnperspektiv och barns perspektiv som Halldén diskuterar. Jag tror att det är viktigt att betona detta i fall som rör barn, då det precis som Halldén beskriver inte nödvändigtvis är samma behov som uttalas av ett barn som av den som förespråkar barnet. Barnets perspektiv ska tas in med hänsyn till dess ålder, mognad och medvetenhet om sin situation.

På grund av den akuta bostadssituationen har jag ställt mig frågan huruvida det är tillämpligt att fråga socialsekreterare om barnens rätt att komma till tals under omständigheter som knappt är påverkbara. I slutändan har det ändå visat sig att påverkan på barnet väger tyngst i bedömningarna och att hemlöshetsarbetet präglas av faktum huruvida det finns med barn i bilden eller inte. Även om barnen som regel inte intervjuas i de inledande hemlöshetsutredningarna tar man alltså i beaktande att barn berörs av situationen.

Att jag endast intervjuat socialsekreterare som arbetar med inkommande hemlöshetsärenden innebär att jag endast kunnat studera användandet av barnperspektivet i akuta fall. De permanenta placeringarna som utförs av boendehandläggarna har dock ständigt varit närvarande i min studie och den har intresserat mig mycket. I en framtida studie skulle jag därför vilja studera barnperspektivets utrymme i boendehandläggarnas arbete med hemlösa barnfamiljer.

## Referenser

Ahrne, G. och Eriksson-Zetterquist, U. E. (2011) *Att få kunskap om samhället genom...* I Ahrne G. och P. Svensson (2011) *Handbok i kvalitativa metoder*. Liber AB

Andersson, K (2013) *Kartläggning av hemlösa år 2013*. Malmö stad: Vård och omsorgsförvaltningen [elektronisk resurs] länk:  
<http://www.malmo.se/download/18.3108a6ec1445513e5891214/1393333350483/%C3%A4rende+26.pdf> (hämtad: 140325)

Andersson, G. och Swärd, H. (2007) *Barn utan hem. Olika perspektiv*. Liber AB

Bassuk E. L. &Beardslee W. R. (2014) Depression in homeless mothers: addressing an unrecognized Public Health issue. *American Journal of Orthopsychiatry*, 2014, Vol. 84, No. 1, pp. 73-81.

Bryman, A. (2008) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Liber AB

Denvall, V., Granlöf, S., Knutagård, M.s, Nordfeldt, M. & Swärd, H. (2011) *Utvärdering av "Hemlöshet – många ansikten, mångas ansvar"*. Slutrapport. Meddelanden från Socialhögskolan 2011:2. Lund: Socialhögskolan.

Evans, Tony (2010) *Professional discretion in welfare services: beyond street-level bureaucracy*. Burlington, VT: Ashgate

Halldén, G. (2003) Barnperspektiv som ideologiskt eller metodologiskt begrepp. *Pedagogisk Forskning i Sverige*, 2003, arg 8, Nr. 1&2, pp. 12-23.

Holm, L-E. (2011) *Hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden 2011 – omfattning och karaktär*. Socialstyrelsen [elektronisk resurs]

Johnsson, E., Laanemets L. & Svensson, K.(2008) *Handlingsutrymme –*

*Utmaningar i socialt arbete*. Bokförlaget Natur och Kultur, Stockholm

Jönson, H. (2010) *Sociala problem som perspektiv – en ansats för forskning & socialt arbete*. Liber AB

Knutagård, M. (2012) *Hemlösa barn och ojämlikhet i hälsa - en redogörelse för forskningsläget*. I Köhler, M. ”Barn i Malmö- Skilda livsvillkor ger ojämlik hälsa.” Malmö stad.

Lipsky, M. (1980) *Street-level Bureaucracy: The Dilemmas of Individuals in Public Service*. New York: Russel Sage Foundation.

Malmö stad (2014) *Hitta bostad/tomt*. [elektronisk resurs] länk:  
<http://www.malmo.se/Medborgare/Bo--bygga/Hitta-bostad---tomt.html> (2014-08-14)

Regeringskansliet (2006) *Konventionen om barnets rättigheter*. Regeringskansliet [elektronisk resurs]

Paquette K. & Bassuk E. L. (2009) Parenting and Homelessness: Overview and Introduction to the Special Section. *American Journal of Orthopsychiatry*, 2009, Vol. 79, No. 3, pp. 292-298.

SFS (1995:1433) *Föräldrabalken*. Stockholm: Justitiedepartementet.

SFS (2007:1315) *Socialtjänstlagen*. Stockholm: Justitiedepartementet.

SFS (2001:453) *Socialtjänstlagen*. Stockholm: Justitiedepartementet.

SOU (2005:88) *Hemlöshet– många ansikten, mångas ansvar*. Slutrapport. Stockholm: Socialdepartementet.

SOU (2012/13:10) *Regeringens proposition – Stärkt stöd och skydd för barn och unga*. Stockholm: Socialdepartementet.

Svenska akademiens ordbok (2013) *SAOB*. [elektronisk resurs] länk:

<http://g3.spraakdata.gu.se/saob/> (2014-08-14)

Swick, K. J. (2010) Responding to the Voices of Homeless Preschool Children and Their Families. *Early Childhood Educ J*, 2010, 38:299-304

Vetenskapsrådet (1990) *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Vetenskapsrådet

Zufferey, C (2008) Responses to Homelessness in Australian Cities: Social Worker Perspectives. *Australian Social Work*, 2008, Vol. 61, No. 4, pp. 357-371

Övriga referenser:

Socialekreterare inom Malmös individ- och familjeomsorg.

## Bilaga 1 Intervjuguide

- Hur går en typisk handläggning till när det gäller att ordna en bostad till en barnfamilj?
- Lagen säger att ”trygga och goda förhållanden” ska främjas i handläggning av ärenden som rör barn. Vad finns det för kriterier för ett tryggt hem och trygga förhållanden för ett barn?
  - Vilka av dessa kriterier kan uppfyllas från socialtjänstens sida?
  - Hur bred är tolkningsmöjligheten för dessa begrepp?
  - Finns det kriterier som du känner saknas – vilka i så fall?
- Vad känner du till om vad barnkonventionen säger om barns rättigheter?
  - Hur påverkar det ditt sätt att bemöta och försöka möta hemlösa barnfamiljers behov?
  - Vilket utrymme har du att anta de krav/rättigheter som barnkonventionen åberopar?
- Får alla barnfamiljer som söker hjälp, hjälpen att få en bostad?
  - Vad är det för bostäder som de får?
  - Möter bostaden alltid de kriterier som finns för att främja en trygg och god tillvaro för ett barn? Om kriterier inte finns – möter de barnkonventionens riktlinjer?
  - Hur mycket ser ni till barnets behov av exempelvis utrymme eller möjlighet till social stimulans när ni tilldelar barnfamiljen en bostad?
  - Hur kan behov/krav/önskemål se ut från barnfamiljernas sida och vilket utrymme har dessa i handläggningen?
- Vad händer i praktiken, om det på grund av bostadsbrist inte går att förse en barnfamilj med ett permanent hem?
- Kan ni ibland avstå från att erbjuda en familj hem för att ni inte tycker att det är

en lämplig bostad?

- Hur anser du att ansvaret att uppfylla barnkonventionen ska fördelas mellan föräldrar och konventionsstaten?
  - Hur ser du på föräldraansvaret när det kommer till en barnfamilj som inte har någon ”stabil” plats att bo på (förståelse för bristande känslomässig tillgänglighet, etc)?
  - I hur stor utsträckning kan barnkonventionen behöva frångås/kringgås för att lagen om barns trygga och goda förhållanden ska kunna verkställas (t ex barnkonventionens artikel om barnets rätt till sina föräldrar)?
  - Kan en mamma/pappa få ekonomiskt bistånd för att klara av resor till och från barnets skola, om tillfällig bostad bara kan erbjudas i annat område?
  - Kan det vara så att en förälder kan förlora vårdnaden om sitt barn på grund av att familjen står utan bostad? Hur används barnkonventionen i dessa fall?
  
- Vad finns det för ”gränser nedåt”, det vill säga hur ”illa” kan det bli, medan det fortfarande anses vara ”hjälpt”?
  - Hur utnyttjas dessa ”gränser nedåt” i socialtjänstens arbete med hemlösa barnfamiljer?
  
- Hur arbetar ni med uppföljning av ärenden?

Utöver dessa intervjufrågor kan tillkomma följdfrågor eller frågor som kommer upp i efterhand.

Jag hoppas på en trevlig intervjustund!